

Romana Zajc

POGOJI UPOKOJEVANJA IN OBLIKE DODATNIH POKOJNINSKIH ZAVAROVANJ

UVOD

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje je pomembna pravica iz naslova socialne varnosti, ki ima temelje v Bismarckovem programu socialnega zavarovanja (prim. Novak 1997). Izhodišče socialne varnosti temelji na konvenciji št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti, ki med minimalne pravice uvršča tudi dajatve za starost, dajatve za primer nesreče pri delu in poklicne bolezni in dajatve za invalidnost (konvencija začne leta 1955 veljati v Jugoslaviji, v republiki Sloveniji pa z aktom o notifikaciji nasledstva leta 1993.). Evropske države imajo podobne probleme kot Slovenija, in sicer na eni strani povečevanje števila starejših prebivalcev, višanje življenjske dobe in posledično daljše prejetje pokojnin, na drugi strani pa z znižanjem natalitete, ki je posledica nizke rodnosti.¹ Po osamosvojitvi Slovenije je bila pretrgana formalna kontinuiteta z ureditvijo nekdanje SFRJ, samoupravna interesna skupnost pokojninsko-invalidskega zavarovanja se je preoblikovala v javni zavod, z omejitvijo pravice do predčasne upokojitve so bili odpravljeni razlogi za prehitro rast števila upokojujencev, zavarovanci so se upokojevali šele po dopolnitvi določene starosti, starostne meje so se postopoma zviševale. Po letu 1996, ko je bila odpravljena hiperinflacija, je prišlo zaradi povišanja pokojnin do finančne krize izplačevanja pokojnin, ki pa je bila zaradi uvedbe državne garancije izplačil rešena neopazno.

Rezultati reforme iz leta 1999, ki je bila opravljena na podlagi simulacij demografskih in gospodarskih gibanj v naslednjih letih, so pokazali, da dosedanji sistem ni mogoče finančno vzdrževati na dolgi rok, saj bi morali bistveno povečati prispevke zavarovancev in delodajalcev oziroma povečati davke. Leta 1999 je bil s soglasjem socialnih partnerjev v zvezi s pogoji upokojevanja in z avtonomijo zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje sprejet zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je začel veljati 1. 1. 2000. Reforma pokojninskega zavarovanja je bila vpeljana zaradi visokih prispevkov pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pridružitve Slovenije Evropski Uniji, razhajanja med delovnim in življenjskim ciklusom, dviga pričakovane starosti pri moških na 72,2 in ženskah na 80,5 leta. Zaradi brezposelnosti so se tehnološki viški reševali z dokupi let in predčasnim upokojevanjem. Zakon znižuje pravice spodaljševanja starosti za pridobitev pravice do pokojnine, podaljševanja pokojninske in zavarovalne dobe, postopnim zniževanjem pokojnin, zniževanjem odmere pokojnine s 85 na 72,5 % pokojninske osnove. Še dodatno znižuje starostne pokojnine s podaljšanjem časovnega obdobja pokojninske osnove, ki je bilo prej zadnjih desetih najugodnejših let, zdaj pa je zaporedna osemnajstletna odmera zavarovanja. Po drugi strani zakon uvaja instrument dodatnega prostovoljnega zavarovanja, da bi ljudje z dolgoročnim mesečnim varčevanjem poskrbeli za dodatno pokojnino.

¹ Nataliteta pove, koliko živih otrok se rodi v letu na tisoč prebivalcev. Število prebivalcev se spreminja zaradi rojstev, smrti, priseljevanja in odseljevanja. Razliko med številom živorojenih in umrlih imenujemo naravni prirastek, ki pa je lahko tudi negativen. Negativni naravni prirastek je bil do nedavnega izjema (npr. v vojnih letih), v zadnjem času pa postaja za nekatere evropske države pravilo.

RAZISKAVA, REZULTATI IN RAZPRAVA

Analiza dodatnega pokojninskega zavarovanja je seznanila anketirance z zakonskimi spremembami, ki so glede pogojev upokojevanja zaenkrat še nespremenjeni, z davčnimi olajšavami za plačilo

dodatnega pokojninskega zavarovanja, s krajšo dobo za čas študija, otroke, brezposelnost ali služenje vojaškega roka. Namen raziskovalnega dela je bil informirati zaposlene, pridobiti stališča zaposlenih o njihovih interesih glede vključevanja v dodatno pokojninsko zavarovanje in oblikovati desetletni načrt kadrovskega potenciala (upo-kojevanja in pridobivanja novih kadrov). Raziskava je zajela primerjalna vzorca v gospodarski organizaciji in javnem zavodu. Anketa je bila opravljena konec leta 2000, po sprejetju zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in po odpiranju pokojninskih družb, ki so začele ponujati dodatno pokojninsko zavarovanje. Končni obdelani rezultati analize so bili predstavljeni primerjalno za obe organizaciji. V nadaljevanju so predstavljeni le najbolj aktualni odgovori na zastavljena vprašanja, ki osvetlijo namene zaposlenih glede nastopa upokojitve, uveljavljanja pogojev zniževanja starostne meje in vključevanja v dodatno pokojninsko zavarovanje. Z novo pokojninsko zakonodajo in pogoji upokojevanja je bilo seznanjenih 54 % anketiranih, 46 % pa novih pogojev upokojevanja še ni poznalo. Pogoji za upokožitev so opredeljeni v 36. členu ZPIZ.

Tabela 1: Minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine

Zavarovalna, pokojninska doba ²	Starost moških	Starost žensk
15 let zavarovalne dobe	65	63
20 let pokojninske dobe	63	61
40 let pokojninske dobe	58	
38 let pokojninske dobe		58

V drugih državah Evropske Unije so pogoji upokojevanja podobni. Za ilustracijo podajamo prikaz starosti, ki je potrebna za upokožitev v nekaterih državah.³

² Zavarovalna doba je obdobje, ko je bil zavarovanec vključen v obvezno ali prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, in vsa obdobja, za katera so bili plačani prispevki. Pokojninska doba je zavarovalna ali posebna doba; glede nanjo se ugotavljajo pogoji za pridobitev pravice do pokojnine in se določi odstotek za odmero pokojnine.

³ Višja starost od 65 let pri moških je določena le na Finskem in Norveškem. Pri ženski populaciji je določena starost višja od slovenske za leto pri Švicarkah, za leto in pol pri Portugalkah in za osem let pri Turkinjah. Pri ženski populaciji se starost giblje od 55 do 67 let, pri moški pa od 60 do 67 let.

Tabela 2: Starost ob upokožitvi po podatkih OECD

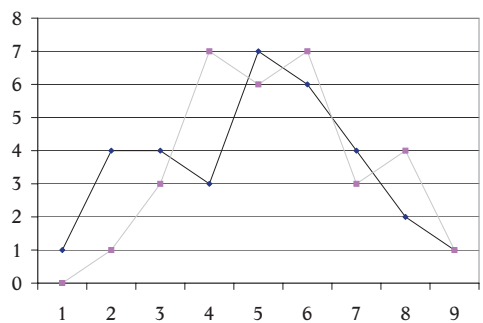
Država	Starost moških	Starost žensk
Avstrija, Nemčija, Luksemburg, Poljska, Velika Britanija	65	60
Finska	67	65
Nizozemska, Španija, Švedska	65	65
Norveška	67	67
Portugalska	65	62,5
Švica	65	62
Turčija	60	55

Slovenija se lahko glede starosti moških ob upokožitvi primerja z Avstrijo, Nemčijo, Luksemburgom, Poljsko in Veliko Britanijo. Pri ženski populaciji je starost v Sloveniji za tri leta višja kot v naštetih državah.

Rezultati ankete kažejo ugodno starostno strukturo, saj predstavljajo potencialno populacijo, za katero bi bilo varčevanje in sklepanje pogodb o varčevanju smiselno za kar 88 % anketirancev, od tega 90 % v javnem zavodu in 84 % v gospodarski organizaciji.

V skupini od 41 do 45 let bi lahko anketiranci varčevali še 10 do 15 let, kar je pogoj za pridobitev dodatne starostne pokojnine, če posameznik dopolni 58 let starosti in je preteklo najmanj 10 let varčevanja v skladu, lahko pa pridobijo predčasno starostno pokojnino, če posameznik dopolni starost 53 let in varčuje v skladu vsaj 15 let in je renta opredeljena v pokojninskem načrtu.

Graf 1: Starostna struktura

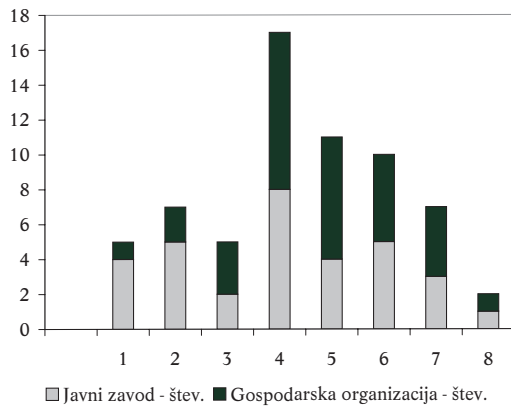
—●— Javni zavod - število —■— Gospodarska organizacija - število

Legenda:

1: 20–25 let, **2:** 26–30 let, **3:** 31–35 let, **4:** 36–40 let, **5:** 41–45 let, **6:** 46–50 let, **7:** 51–55 let, **8:** 56–60 let, **9:** 61–65 let

Delovna doba je pomemben podatek; iz tega sklepamo, koliko let bo posameznik še v delovnem razmerju in koliko let bi lahko varčeval za dodatno pokojninsko zavarovanje.

Graf 2: Struktura zaposlenih glede na delovno dobo

Legenda:

1: 2-5 let, 2: 6-10 let, 3: 11-15 let, 4: 16-20 let, 5: 21-25 let, 6: 26-30 let, 7: 31-35 let, 8: 36-40 let

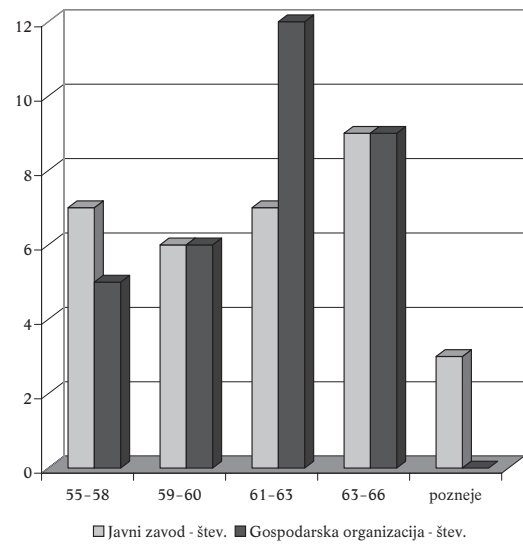
Rezultati kažejo, da 86 % anketirancem v javnem zavodu in gospodarski organizaciji manjka do polne upokojitve (moški 40 let in ženske 38 let delovne dobe) več kot 10 let delovne dobe in so zato potencialni varčevalci za dodatno pokojninsko zavarovanje.

Pri stopnji tveganja 5 % in ob zahtevanem kriteriju 60 % vključenosti ni statistično pomembnih razlik med zaposlenimi, ki imajo od 2 do 25 let delovne dobe, in med zaposlenimi, ki imajo od 25 do 35 let in več delovne dobe ($Z = 1,77 < Z_{2p} = 1,96$, $p > 0,05$). Rezultat je pričakovan, saj populaciji do 26 let delovne dobe do upokojitve manjka še polnih 10 ali več let, zato je smiselno, da bi se mladi čim prej odločili za dodatno zavarovanje in si porazdelili stroške v daljšem časovnem obdobju z nižjimi mesečnimi plogi. Zaposlene, ki imajo več delovnih let, sprejeta reforma pokojninskega zavarovanja manj prizadene.

Zanimala nas je razlika med stopnjo strokovne izobrazbe in namenom vključevanja v dodatno pokojninsko zavarovanje. Razlika med razredoma VII. stopnje in od I. do VI. stopnje strokovne izobrazbe je bila med anketiranci, ki bi se odločili za zavarovanje, 0,9 %, med tistimi, ki se ne bi odločili za zavarovanje, pa 2,3 %. Izračun potrди, da med stopnjo strokovne izobrazbe in namenom vključitve v dodatno pokojninsko zavarovanje ni statistično pomembnih razlik ($\chi^2=0,23$, $Sp=1$, $p>0,70$).

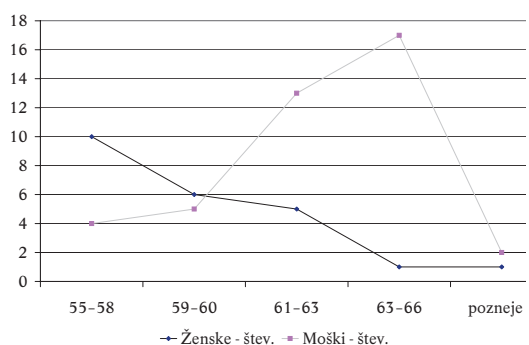
V gospodarski organizaciji prevladuje starost ob upokojitvi do 63 let (71 %), največ se jih bo upokojilo v starosti od 61 do 63 let (38 %). V javnem zavodu se bodo upokojevali pozneje, in sicer do 66 leta starosti (90 %), pri čemer je najvišji odstotek v starostni skupini od 63 do 66 let (28 %).

Graf 3: Starost ob nameravani upokojitvi

Anketiranke se nameravajo upokojiti pred anketiranci v vseh starostnih skupinah, prej v gospodarski organizaciji, pozneje v javnem zavodu. Prevladuje namen upokojevanja v starostni skupini od 55 do 58 let (43 %), sledi upokojevanje v starosti od 59 do 60 let (26 %), od 61 do 63 let (21 %) in še od 63 do 66 let in pozneje (4 %). Ugotovimo lahko, da se ženske nameravajo upokojiti prej, kar se ujema z zakonom, ki je predvidel zmanjšano delovno in zavarovalno dobo za ženske (38 let pokojninske dobe in 58 let starosti).

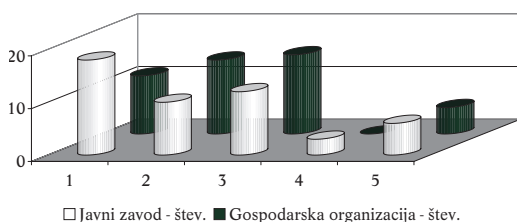
Graf 4: Nameravana upokojitev glede na spol

Anketiranci se bodo v povprečju upokojevali pozneje: od 55 do 58 let le 9%, nekaj več v starosti od 59 do 60 let (12%), sledi upokojevanje od 61 do 63 let (13%), od 63 do 66 let (41%) in pozneje (4,8%). Ugotovimo lahko, da se bodo zavarovanci v 21% upokojevali v starosti od 55 do 60 let, v 79% v starosti od 61 let in pozneje. Rezultati ankete potrjujejo dejstvo, da zakonodajalec kot pogoj za upokojitev predvideva poznejšo starostno mejo, in sicer 63 let in 20 let pokojninske dobe oz. 58 let starosti in 40 let pokojninske dobe, česar pa večina moške populacije, od tega tudi večina intelektualcev, iz objektivnih razlogov ne more doseči, tudi če uveljavlja čas študija in vojske.

Zakonodajalec omogoča znižanje starostne meje. Za žensko je minimalna starost ob upokojitvi za starševstvo 56 let, za moškega pa do 58 let starosti. (Zavarovanka s 15 leti zavarovalne dobe bi se lahko upokojila pri 63 letih starosti. Na račun petih otrok bi pravico lahko uveljavila 76 mesecev oz. največ sedem let prej, ko bi se starostna meja znižala na 56 let.)

Graf 5: Nameni uveljavljanja znižanja starostne meje

Polna starost je največ do 58 let za ženske oz. 60 let za moške. Starostna meja se zniža:

- Za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, ki ima državljanstvo republike Slovenije in za katerega je opravljal starševske obveznosti oz. je skrbel zanj in ga vzgajal pet let. Zavarovancu se starostna meja zniža za osem mesecev za enega otroka, za 20 mesecev za dva otroka, in za 36 mesecev za tri otroke. Za vsakega nadaljnjega otroka se znižanje starostne meje poveča za 20 mesecev.
- Za čas študija (za študij na akademiji, fakulteti, visoki ali višji šoli, za čas od prvega dne v mesecu, v katerem se študijsko leto prične, do zadnjega dne v zadnjem mesecu študijskega obdobja). Čas študija v tujini se šteje, če je bila v tujini pridobljena diploma nostrificirana ali če je obdobje študija v tujini priznано kot del

študija na kateri koli višji ali visoki šoli ali univerzi v RS.

- Za čas služenja vojaškega roka.
- Za čas prijavitelne brezposelnosti.

Vprašanja, namenjena znižanju starostne meje, nam pokažejo povezave in dejanske namene uveljavljanja pri znižanju starosti. V 56% nameravajo anketiranci izrabiti znižanje za čas študija in za čas služenja vojaškega roka v javnem zavodu in v 34% v gospodarski organizaciji. Obratno razmerje je pri uveljavljanju časa za otroke in materinstvo, ko v javnem zavodu zasledimo ta namen pri 31% in v gospodarski organizaciji pri 60% vprašanih. V javnem zavodu zasledimo znižanje tudi za čas prijavitelne brezposelnosti na 9%.

PROSTOVOLJNO DODATNO POKOJNINSKO ZAVAROVANJE

Na eni strani je zakon zvišal starost in zmanjšal pokojninsko osnovo, na drugi strani pa je zakonodajalec vpeljal instrument prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja z namenom, da posameznik z dolgoročnim mesečnim varčevanjem poskrbi za dodatno pokojnino že v času aktivne delovne dobe.

Zakonodajalec uvaja prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje skupaj z obveznim zavarovanjem zlasti zato, da bi bile premije deležne enake davčne obravnave, kot velja za prispevke v sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je namenjeno zlasti delavcem v starosti od 18 do 50 let. Dodatno pokojninsko zavarovanje je oblika dolgoročnega varčevanja na osebnih računih zavarovancev, ki jim ob določenih pogojih iz privarčevanih sredstev skupaj z donosi iz naložb zagotovi dodatne pokojnine. Zavarovanec si pridobi pravico do dodatne starostne pokojnine, če je dopolnil starost 58 let, če je od vključitve v prostovoljno dodatno zavarovanje preteklo najmanj 10 let varčevanja v skladu in če je uveljavil pravico do pokojnine po predpisih o obveznem pokojninskem zavarovanju. Pokojnina se izplačuje v obliki mesečnega zneska pokojninske rente od upokojitve po obveznem zavarovanju pri ZPIZ do smrti. Do predčasne dodatne starostne pokojnine pa si pridobi pravico, če je dopolnil starost 53 let, če vsaj 15 let varčuje v skladu (plačani znesek krije tudi izplačilo starostne pokojnine) in če ni več vključen v obvezno pokojninsko zavarovanje

po ZPIZ (ni v delovnem razmerju), vendar še ni pridobil pravice do pokojnine po predpisih o obveznem pokojninskem zavarovanju.

Predčasna starostna pokojnina se posamezniku izplačuje v obliki mesečnega zneska predčasne pokojninske rente od predčasne upokojitve do upokojitve po obveznem zavarovanju pri ZPIZ. Rezultati analize so pokazali, da je le 22 % anketiranih seznanjenih z dodatnim prostovoljnim pokojninskim zavarovanjem, 78 % ni v celoti poznalo dodatnega pokojninskega zavarovanja. 72 % anketirancev meni, da je varčevalna doba pri 10-letnem varčevanju za dodatno pokojninsko zavarovanje ustrezna, o 15-letnem varčevanju pa tako misli 60 % anketirancev. Varčevalna doba se zdi pri 10-letnem varčevanju predolga 20 % anketirancev, pri 15-letnem varčevanju pa 36 %. Na trgu zasledimo tudi možnosti pridobitve rente z enkratnim vplačilom ali varčevanjem za krajši čas.

Zakon uveljavlja koncept treh stebrov pokojninske reforme. Prvi steber je sedanji in prihodnji osrednji steber, ki zagotavlja materialno varnost za starost aktivnega prebivalstva in upokojencev, drugi steber je sestavljen iz obveznih in prostovoljnih kolektivnih dodatnih zavarovanj, za katera je izdelan pokojninski načrt (vplačana sredstva so davčna olajšava), tretji steber pa zajema individualna prostovoljna dodatna pokojninska zavarovanja zavarovalnic po zakonu.

Anketiranci imajo sklenjena zavarovanja pri različnih ustanovah in družbah v 42 % primerov, zato lahko predvidevamo, da se ti zavarovanci ne bi vključili v dodatno individualno ali kolektivno pokojninsko zavarovanje.

Drugi steber dodatnega pokojninskega zavarovanja se sestoji iz obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja (za poklicno pokojnino oz. za delavce, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela, plačniki za plačilo prispevkov so delodajalci) in prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki je lahko individualno prostovoljno dodatno zavarovanje (plačuje posameznik, lahko uveljavlja znotraj zakonskih mej davčno olajšavo za celoten znesek) ali kolektivno prostovoljno dodatno zavarovanje.⁴ Podlaga za slednjega so pokojninski načrti, ki jih sprejme delodajalec skupaj z zaposlenimi delavci. Premije lahko plačuje posameznik ali delodajalec na osebne

⁴ Oseba se lahko hkrati vključi v prostovoljno dodatno zavarovanje le po enem pokojninskem načrtu, kadar gre za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje (ZPIZ-1, čl. 350).

pokojninske račune svojih zaposlenih. Poleg davčne olajšave znotraj zakonskih meja zakonodajalec dodatno priznava oprostitev plačila prispevkov na vplačano premijo, ki jo za zavarovanca vplača delodajalec v okviru prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje iz prvega in drugega bruto osebnega dohodka. Delodajalcu pa omogoča, da tako plačani del premije uveljavlja kot davčno olajšavo pri plačilu davka od dobička.

V individualno prostovoljno dodatno zavarovanje bi se vključilo 8 %, v kolektivno prostovoljno dodatno zavarovanje 72 %, nikamor pa 20 %.

Višina premij za plačilo dodatnega prostovoljnega zavarovanja je omejena, ker je vezana na znesek prispevka za obvezno zavarovanje. Tako lahko premija prostovoljnega dodatnega zavarovanja, ki gre v davčno olajšavo, znaša največ 24 % prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Vplačila v dodatno pokojninsko zavarovanje so predmet davčnih olajšav tako za delodajalca kot za zaposlene, in sicer do višine 5,844 % bruto osebnega dohodka posameznika, vendar ne več kot 360.000 SIT na leto (30.000 SIT na mesec).⁵

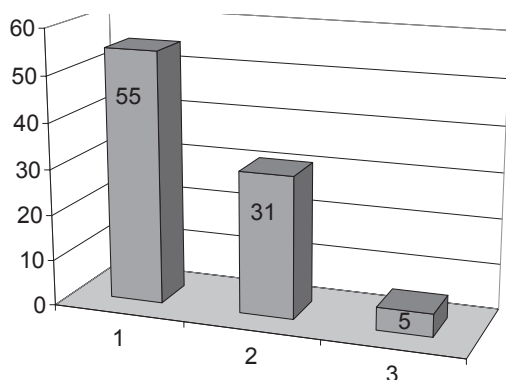
Razpon vplačanih premij je od 3.000 do 30.000 SIT mesečno, najmanjši oz. najvišji znesek, ki ga lahko zavarovanec uveljavlja kot davčno olajšavo znotraj zakonsko določenega maksimalnega zneska, znaša trenutno 3 % osnove za obračun dohodnine. Premije so lahko tudi višje, vendar se v tem primeru olajšave pri plačevanju davkov oz. prispevkov nanašajo samo na del, ki

⁵ Člen 301 ZPIZ v 3. točki določa, da se premije usklajujejo z rastjo povprečnih plač v republiki Sloveniji. V letu 2005 je najvišji znesek določen v višini 549.400 SIT mesečno. S 1. 1. 2005 je lahko letna davčna osnova zavezanca, ki je rezident, zmanjšana za znesek premije prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki jo je zavezanec vplačal zase izvajalcu pokojninskega načrta s sedežem v Sloveniji ali v državi članici EU po pokojninskem načrtu, ki je odobren in vpisan v poseben register v skladu s predpisi, ki urejajo prostovoljno dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, vendar največ do zneska, ki je enak 24 % obveznih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za zavarovanca oziroma 5,844 % pokojnine zavarovanca, in ne več kot 549.400 SIT letno. Če plačujeta premijo prostovoljnega dodatnega zavarovanja delodajalec in delojemalec, se pri določitvi višine premije, za katero je priznana olajšava, upošteva skupni znesek vplačanih premij. Višina najvišje olajšave je omejena tudi v primeru, ko je zavezanec istočasno vključen v pokojninski načrt kolektivnega zavarovanja in v pokojninski načrt individualnega zavarovanja.

ne presega tega limita.⁶ Analize v zvezi z davčnimi olajšavami nas seznanijo s stopnjo informiranosti in z mnenjem o višini olajšav. Tako je z davčnimi olajšavami seznanjenih 55 % anketiranih, 45 % pa ne pozna v celoti davčnih olajšav, ki jih lahko posamezniki uveljavljajo ob plačilu dodatnega pokojninskega zavarovanja. V zvezi z limitiranim zneskom za plačilo dodatnega pokojninskega zavarovanja (od 3.000 do 30.000 SIT) 78 % anketirancev meni, da je razpon od najnižjega do najvišjega zneska primeren. 72 % anketiranih meni, da je 3 % splošna davčna olajšava premajhna, 16 %, da je ustrezna, 12 % pa nima mnenja. Da bi lahko bile davčne olajšave bistveno večje, meni 55 % anketiranih, 31 % meni, da bi bile lahko nekoliko večje, 5 % se zdijo ustrezne, 9 % pa ni odgovorilo na vprašanje.

Graf 6: Mnenje o davčnih olajšavah

Stimulativni dejavnik za dodatno pokojninsko varčevanje bi bile vsekakor višje davčne olajšave, kar je potrdila tudi anketa, saj 30 % meni, da bi lahko bile davčne olajšave večje, 46 % pa, da bi lahko bile za celotno plačilo dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja. Delodajalec, ki oblikuje pokojninski načrt za svoje zaposlene, se zaveže, da bo financiral pokojninski načrt tako, da bo delno ali v celoti plačeval premije dodatnega zavarovanja v korist zaposlenih, ki so

⁶ Z zakonom o dohodnini, ki je začel veljati 1. 1. 2005, so opravljene spremembe v sistemu olajšav. Splošna davčna olajšava in posebna davčna olajšava za otroke sta pomembno povečani. Osebne olajšave, med katere sodi tudi plačilo za dodatno pokojninsko zavarovanje, so določene v fiksnem znesku in ne več v odstotkih. Sedanja 3-odstotna olajšava bo preoblikovana v smislu zmanjšanja (2 %) in zoženja namenov.

se vključili v ta pokojninski načrt. Za pridobitev davčnih olajšav mora biti v pokojninski načrt, ki ga financira delodajalec, vključenih najmanj 66 % vseh zaposlenih, ki so pri njem v delovnem razmerju za nedoločen čas ali delovno dobo, ki je daljša od enega leta.⁷ Če bi del sredstev plačal delodajalec, del pa zaposleni, bi se dodatno pokojninsko zavarovalo 81 % v javnem zavodu in 59 % anketiranih v gospodarski organizaciji.

SKLEP

Utemeljeni razlogi za reformo pokojninskih sistemov so povsod po svetu enaki. Daljša pričakovana doba in upadanje rojstev povzročata hitro staranje prebivalstva, število rojstev pa ne zagotavlja reproduktivne sposobnosti prebivalstva. Obenem se zaradi ekonomskih težav povečuje brezposelnost. Upokojujev je v absolutnem in relativnem številu vse več, za njihove razmeroma visoke pokojnine pa mora v okviru javnih sistemov prispevati manjše število aktivnih zavarovancev. Čas sklenitve delovnega razmerja in posredno začetek plačevanja prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se pomika proti 30. letu starosti, kar že v osnovi pomeni, da bo sedanja in prihodnja generacija delala v povprečju krajši čas, ob upokojitvi pa bo dosegala višjo starost tudi na račun predolgega usposabljanja. V Sloveniji smo z reformo, ki bo v celoti izpeljana leta 2014 (starost 58 in višja pokojninska doba 38 oziroma 40 let), višja polna starost (61 let ženske oziroma 63 let moški) pa bo uveljavljena v letu 2008. Omeniti velja še določilo, da zakon dopušča neomejeno delovno dobo, kar lahko pomeni delo do smrti, saj se z vsakim podaljšanim letom starosti, ko bi zavarovanec že lahko pridobil pravico do pokojnine, polni pokojninska blagajna, ker ima manjše izdatke za izplačilo pokojnine in hkrati dobi prispevek delodajalca. V praksi se že pojavljajo primeri, ko posamezniki ostajajo v delovnem razmerju, čeprav so izpolnili pogoje za upokojitev, in si tudi z daljšim delovnim stažem ne bodo povečali odmere pokojnine. Do uveljavitve polne reforme veljajo vsako leto drugačni pogoji upokojevanja. V okviru Evropske Unije si bo republika Slovenija prizadevala oblikovati

⁷ Pravico do vključitve v pokojninski načrt, ki ga financira delodajalec, morajo pod enakimi pogoji imeti vsi zaposleni pri tem delodajalcu (ZPIZ-1, člen 302).

politiko aktivnega staranja, ki bo temeljila na podaljševanju delovne dobe starejših delavcev med 55 in 64 let starosti, in posledično opuščala spodbude za zgodnje upokojevanje. V minulih letih je bilo doseženo razmerje med najnižjo in najvišjo pokojninsko osnovo 1 : 4, kar omejuje tudi višino pokojnin. Nižje vrednotenje zavarovalne dobe ne bo prizadelo le prihodnjih upokojencev, temveč tudi sedanje. Pozitivni učinki reforme se že kažejo, saj izdatki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v deležu BDP (dobrih 12 %) ne naraščajo več, vprašanje pa je, ali bo čez nekaj let potrebna dodatna reforma. Slabe učinke je doslej pokazala reforma dodatnega pokojninskega zavarovanja, s katero naj bi blažili vrzeli v socialni varnosti prihodnjih upokojencev ob postopnem zmanjševanju osnovne pokojnine (na 72,5 % pokojninske osnove), saj se je vanj prek kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja vključila le četrtnina zaposlenih. Tudi anketa je potrdila družbeno klimo glede dodatnega pokojninskega zavarovanja. Za javne uslužbenke je država namesto dviga plač uvedla premije za dodatno pokojninsko zavarovanje pri Vzajemnem pokojninskem skladu in Kapitalski družbi v letu 2003.

Posameznik se bo glede na svoje finančne zmoglosti odločal, ali bo namenil del sredstev za starost. Navsezadnje bo standard posameznika na starost odvisen tudi od podjetja ali ustanove, v kateri je zaposlen. Nekaterim posameznikom podjetja plačujejo dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, nekje si plačujejo zavarovanci

sami ali pa imajo kombiniran sistem plačevanja premij, ki je prej ko ne dogovor med podjetji v državni lasti in zavarovalnimi skladi. Podoben trend pri sklepanju zavarovanj zasledimo tudi drugod po svetu, kar so potrdili tudi rezultati ankete. Če bi del sredstev plačeval delodajalec, del pa zaposleni, bi se dodatno pokojninsko zavarovalo 81 % anketiranih v javnem zavodu in 59 % v gospodarski organizaciji. Za primer, da delodajalec nameni dodatnemu pokojninskemu zavarovanju dodatni denar, je zainteresiranost stoodstotna, ko pa mora posameznik nameniti del svojih sredstev za zavarovanje, sorazmerno z višino deleža lastnih sredstev pada tudi zanimanje za vključitev v kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje. Do negotovosti in nezaupanja ponudb pokojninskih družb prihaja tudi zaradi tega, ker še ni vidnih rezultatov. Ker si morajo državljani zagotoviti socialno varnost iz naslova zaposlitve oziroma opravljanja pridobitne dejavnosti, so posamezniki odgovorni za socialno varnost zase in za svoje družinske člane. Za socialno ogrožene posameznike bo poskrbela država, ki ima v zakonodaji vgrajene varovalke plačil oziroma nadomestil za državne pokojnine.

VIRA

- NOVAK, M. (1997), *Razvoj evropskih modelov države blaginje*. Ljubljana: VŠSD in Inštitut RS za socialno delo.
 Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1).
 Ur. l. RS, 106/99.